

## YAZILI İLETİŞİMDE MESLEK İLKELERİ VE BASIN KONSEYİ

Atilla GİRĞİN\*

### Özet

*Bu çalışma basın meslek ilkeleri ele alınmaktadır. Konu gazetecilerin meslek ilkeleri, özenetim ve basın kuruluşlarının görev ve yetkileri kapsamında irdelenmektedir. Aynı zamanda etik konusuna da değinilmektedir. Batı dünyasında, gazetecilik alanında 'etik' denilince, akla okurla karşılıklı güven içinde ilişki kurmak ve bunu sürdürmek amacıyla gazeteciler tarafından alınan önlemler gelir. Etik, görece özgür biçimde çalışan gazetecilerin, artan çeşitli baskılara karşı kendilerini ve mesleklerini korumak, okurun güvenini kazanmak amacıyla uymaya söz verdikleri kurallar olarak ortaya çıkmıştır. Burada ele alınan özenetimden anlatılmak istenen, mesleki saygınlığı sağlamak, doğru güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve yapılmaması gerekenlerin bütünüdür.*

*Gazetecilerin mesleklerini yaparken uymaları gereken kurallar: anayasa maddeleri, ceza yasaları, bazı ilgili yasalar, basın yasaları, onur yasaları, ahlak kuralları, etik kodlar, ahlaki standartlar, meslek ilkeleri, meslek kuralları, gazetecilerin haklarına ve yükümlülüklerine ilişkin bildireler, gazetecilik kuralları vb. gibi değişik adlar altında toplanmıştır.*

*Bu bağlamda Basın Konseyi ve Basın Şeref Divanının görev ve sorumluluklarını incelemek önemlidir. Çünkü basın ahlak yasalarının uygulanmasını denetlemek bu kurumların görevidir. Biz de bu noktadan hareketle ülkemizde yürürlükte olan basın meslek ilkelerini ve ahlak ilkelerini tarihsel sürece de kısaca değinerek göz atmaya çalıştık. Ayrıca kısaca, ayrıntılara girmeden dünya ki tanımları vermeyi amaçladık.*

**Anahtar sözcükler:** Basın meslek ilkeleri, etik, Basın Konseyi.

### **Resumé: La déontologie de la presse et le Conseil de Presse**

*Dans cet article nous parlé de la déontologie de la presse. Nous allons aborder le sujet dans le contexte de la déontologie et de l'autocensure. Ensuite nous allons parlé des organisations des médias, de leurs devoirs et de leur responsabilité du point de vue de la déontologie. On va analyser aussi le sujet de l'éthique. Dans les pays occidentaux, quand on parle d'éthique, on comprend les mesures prises par les journalistes pour faire continuer la confiance entre le peuple et les médias. La notion de l'éthique s'est apparue comme les règles auxquelles les journalistes doivent respecter. L'autocontrôle signifie tout ce que on doit faire et qu'on ne doit pas faire.*

*Les règles que les journalistes doivent respecter est précisées par les lois constitutionnelles et pénales et par d'autres lois concernées, par la loi de presse, par la déontologie.*

---

\* Doç Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

*Dans ce contexte c'est important d'examiner les devoirs et les responsabilités du Conseil de la Presse. C'est à ces institutions de contrôler l'application des lois éthiques. Nous avons essayé de donner un coup d'œil a la déontologie de la presse dans le processus historique. Nous avons également essayé de donner les définitions sans entrer dans les détails.*

**Mot clés:** Déontologie, éthique, Conseil de Presse.

.....

## GİRİŞ

Arapça 'hulk' kelimesinin çoğulu 'ahlak', Osmanlıca-Türkçe Sözlük'te 'İnsanın yaratılıştan ya da sonra eğitimle kazandığı ruh ve kalp halleri, huylar' olarak tanımlanmaktadır (Özon, 1965:13).

Ahlak, yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirmeye ilgilidir.

Ahlak felsefesi ya da etik, ahlaki konu edinen felsefe dalıdır. Kullandığımız ahlak terimlerini ve ahlaki yargılarımızın temel ilkelerini çözümleyen etik, takındığımız ahlaki tutumlarımız ardında yatan yargılarımızı ele alır (Nuttall, 1997:15).

Genel anlamda meslek ahlak ilkeleri ya da kuralları, hukuk yasalarında yer almayan, ancak mesleki etkinlik açısından önemli olan uygulamalarla ilgili yükümlülükleri ve kuramları içinde bulundurmaları nedeniyle, meslek üyelerine rehberlik eden, ancak bağlayıcı olmayan yapısal bir özelliğe sahiptirler. (Özgen: 1998:51)

Meslek üyelerinin genel ve ortak davranış biçimlerini belirleyen kurallar, temelde şu üç işlevi yerine getirirler: 1. Hizmet ilkelerini korumak, 2. Meslek içi rekabeti düzenlemek, 3. Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayıklamak.

Meslek kurallarının başka bir işlevi, meslek üyelerinin iş davranışları ve meslektaşlarıyla ilişkilerini düzenlemenin yanı sıra toplumun geri kalan bölümündekilerle ilişkilerini de, eşgüdüm içinde yürütmektir. Bu çerçevede, meslek ahlaki kurallarının, hem meslek grubunun davranışlarına dönük, hem de aynı grubun topluma karşı ödevlerine yönelik kurallar içerdiği bir gerçektir.

## Gazetecilerin Meslek İlkeleri

Gerek işin yapılması, gerekse meslek grubunun üyelerinin kendi aralarındaki ve toplumun geri kalan bölümleriyle ilişkilerinin düzenlenebilmesi için, gazetecilikte de bazı kurallara gereksinim duymuştur.

Batı dünyasında, gazetecilik alanında 'etik' denilince, akla okurla karşılıklı güven içinde ilişki kurmak ve bunu sürdürmek amacıyla gazeteciler tarafından alınan önlemler gelir. Etik, görece özgür biçimde çalışan gazetecilerin, artan çeşitli baskılara karşı kendilerini ve mesleklerini korumak, okurun güvenini kazanmak amacıyla uymaya söz verdikleri kurallar olarak ortaya çıkmıştır (Alemdar, 1999:253-257). Gazetecilerin mesleklerini ya-parken uymaları gereken kurallar: anayasa maddeleri, ceza yasaları, bazı ilgili yasalar, basın yasaları, onur yasaları, ahlak kuralları, etik kodlar, ahlaki standartlar, meslek ilke-leri, meslek kuralları, gazetecilerin haklarına ve yü-

kümlülüklerine ilişkin bildireler, gazetecilik kuralları vb. gibi değişik adlar altında toplanmıştır.

Bazı ülkelerde ulusal ya da uluslararası iletişim birlikleri, dernekleri ya da sendikaları tarafından benimsenmiş kurallar uygulanmaktadır. Birçok ülkede, anılan amaçlar için belirlenen kurallar, etik kodlar, deontoloji, ahlak ilkeleri vs. gibi adlar altında, basın-yayın kuruluşlarının özelliklerini belirleyen kuruluş belgelerinde yer almıştır. Ülkelerin bazılarında ise bu iletişim ahlak kuralları, siyasal iktidarlar tarafından, kanunlar, kararnameler ve yönetmelikler çerçevesinde, zorunlu olarak kabul ettirilmiştir.

#### **Basın Konseyleri ve Özdenetim**

Yazılı basın ahlak kurallarının oluşturulma biçimlerinden biri ve en yaygını da, basın şeref divanları ya da basın konseyleri aracılığıyla, belirli kuralların gazeteciler tarafından derlenerek uygulanmaya çalışılmasıdır.

Basın konseylerinin başlıca işlevi, toplumla iletişim kurumları arasında bir 'denge unsuru' olmalarıdır. Onlar, kitle iletişim araçlarıyla, bu araçların seslendikleri kitleler arasında bir aracı durumundadırlar. Ama her ikisinden de bağımsız bir konumda bulduklarından, kitle iletişim araçları ve toplum tarafından 'güvenilir olma' özelliğini taşırlar.

Basın konseylerinin ortak özelliği, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını önleyerek, siyasal iktidarların basına müdahalesine fırsat vermeme amacına hizmet eden ve bizzat basın tarafından istenerek oluşturulan gönüllü kuruluşlar olmalarıdır (İçel, 1990:211).

Bir başka deyişle, basının kendi kendini denetlemesi, yani 'özdenetim' düzeni, devlet otoritesinin basına müdahalede bulunmasını önlemek ve kamuoyu karşısında saygınlığı olan bir basın yaratmak, gereksiniminden kaynaklanmıştır.

Özdenetimle anlatılmak istenen, mesleki saygınlığı sağlamak, doğru güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve yapılmaması gerekenlerin bütünüdür (Alemdar, 1990:24).

Özdenetim belgelerinde yer alan kuralların büyük bölümünün, özellikle basının bilgi verme ve doğru bilgi verme temel işlevine ilişkin olarak, belirli ortak noktaları vardır. Bu bağlamda, gazetecinin bilgiye ulaşma, yorum serbestliği ve özgürlüğünü koruma yükümlülükleri mevcuttur. Gazeteci, gerçeği ifade etmenin sonucu olarak, haberi yanlı ve yanıltıcı biçimde çarpıtmaktan kaçınmak, bilginin doğruluğunu sınamak, gerekli düzeltmeleri yayımlamak, mesleki sırları korumak, haber kaynaklarını açıklamamak, ilkelerine uymak zorundadır.

#### **Yükümlülükler ve Değer Yargıları**

Öteki yükümlülükler, daha çok temel ahlak yargıları düzeyindedir. Hakaret ve sövmeden ya da özel hayatı açıklamaktan kaçınmak, şiddete ya da ahlak dışı davranışlara karşı fazla hoşgörülü bir tavır izleyerek, genel ahlak ölçütlerini yozlaştırmamaya özen göstermek, bilgi almak amacıyla dürüst olmayan yöntemlere (gazetecilik kimliğini saklamak) başvurmamak, gibi (Gazeteciler İçin Pratik Kılavuz, 1998:14).

Öteki değer yargıları ise gazeteciler arasında dayanışmaya ilişkindir; fikir hır-

sızlığının ve haksız rekabetin yasaklanması, karşılıklı yardımlaşma gibi. Bu yükümlülükler, aynı zamanda bazı yasalarda, hakları da belirler. En sık anılanları, bilgi kaynaklarına başvurma özgürlüğü, kamuyu ilgilendiren tüm konuları özgürce araştırma ile inançlarına ve vicdanlarına ters gelen mesleki faaliyetleri reddetme hakkıdır (Bohere, 1986:64). Öte yandan, basın ahlak yasaları, iletişimcilerin topluma karşı davranışlarını da düzenler. Bunlar, iletişimcilerin mesleki davranışlarını ve tutumlarını düzenleyici kurallardır.

### Tarihsel Süreç

Basın mesleği, Avrupa'da 17. Yüzyıl'ın başlarında gazetelerin yayımlanmasıyla (Avisa Relation Oder Zeitung-1609-Almanya), (Relation-1609-Fransa), (Gedenck Wurdige Zeitung-1610-Almanya), (Nieuwe Tijdingen-1619-Hollanda), (The Weekly News from Italy and Germany-1622-Hollanda), (La Gazette-1631-Fransa), (Gazetta Publica-1640-İtalya) ortaya çıkmıştır. Gazetecilik, Batı toplumlarında, 19. Yüzyıl sonu ile 20. Yüzyıl başında 'önemli bir meslek' olarak adlandırılmıştır (İnuğur, 1982:57).

Gazetecilikte mesleki bilgilerin paylaşılması, etik ölçütlerin belirlenmesi, meslek üyeleri arasında dayanışma ve yardımlaşmanın gerçekleştirilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi yolunda bazı birliklerin kurulmasına, ilk kez 1874 yılında, İsveç Basın Birliği'nin oluşturulmasıyla başlamıştır (Atılğan, 2001:28).

1901 yılında da, bir yasayla İsveç Gazeteciler Federasyonu kurulmuştur. Fazla benimsenmeyen bu yasanın ortaya çıkışından yaklaşık 15 yıl sonra, 1916'da, bugün bilinen İsveç Basın Ahlak Yasası

oluşturulmuştur. Söz konusu yasa, 1923, 1953, 1969 ve 1974 yıllarında gözden geçirilerek değiştirilmiştir. Anılan basın ahlak yasası, hem yazılı basına, hem radyo televizyon çalışanlarına, hem de reklamcılık sektörüne hitap etmektedir (Bohere, 1986:66).

Avrupa'da tüm kıtayı kapsayacak biçimde bir gazetecilik etik'i oluşturulması çabasının üç önemli taşı: 1954 Bordeaux Bildirgesi, 1971 Münih Bildirgesi ve 1993'te Avrupa Konseyi'nde hazırlanan aynı yöndeki bir metindir.

ABD'de ise Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti'nin 1923'te yayımladığı metin, ilk 'İlkeler Dizisi' sayılmaktadır. Onu 1929'daki Pan Amerikan Basın Konferansı'nın belirlediği genel kurallar izlemiştir (Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, 1998:5).

### Türkiye'deki Gelişmeler

Osmanlı Basın Tarihi'nin ilk üç Türkçe gazetesi, Vakayi-i Mısriye (1828), Vakayi-i Giridiye (1830), Takvim-i Vakayi'dir (1831).

Ancak, Osmanlı'da ilk özdenetim çalışmaları değil de, ilk yasaklar 1858'de başlamıştır. Sultan Abdülaziz, İstanbul'da yalnızca 2 gazete (Takvim-i Vakayi, Ceride-i Havadis) ile bir dergi (Vakayi-i Tıbbiye) yayımlanırken, 1858 yılındaki Ceza Yasası'na basın özgürlüğünü sınırlayıcı maddeler koydurtmuştur (Topuz, 2003:44).

İlk basın yasası sayılan 1864 Matbuat Nizamnamesi ile Ali Kararname (1867), basın özgürlüğünü hiçe sayan yasal yapıyı oluşturmuş; 11 Mayıs 1876'da da

başka bir kararnameyle ilk sansür uygulaması belgelenmiştir (Özek, 1999:3).

Matbuat Nizamnamesi, siyasi gazete çıkarmak isteyenlerin ruhsat almalarını öngörmüştür. Nizamnamede ayrıca, çeşitli basın suçları için verilecek cezalar da belirlenmiş; hapis ve para cezalarının yanı sıra geçici ya da süresiz kapatma cezaları getirilmiştir (Kabacalı, 1994:17).

Devlet yöneticileri daima 'resmi basın', 'uysal basın', 'sorun yaratmayan basın' arayışı içinde olduklarından, Osmanlı ve Türk Basın Tarihi, özgür yayın girişimleriyle bunu engellemek için konulan sınırlamalar ve yasaklamalar manzumesidir. Bu gerçek, 'Meşrutiyet', 'Mütareke', 'Kurtuluş Savaşı', 'Cumhuriyet'in İlk Yılları', 'Tek Partili Dönem', 'Çok Partili Dönem' ve sonraları için de değişmemiştir (Girgin, 2001: 15).

#### **Türk Basını'nda İlk Özdenetim Girişimi**

Türkiye'de, 1960 yılına kadar, basının özdenetimi için herhangi bir kurumsal girişimde bulunulmamıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinden önceki deneyimler ve sonraki gelişmeler, basının özdenetim gereksinimini gündeme getirmiş ve İstanbul (Türkiye) Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul (Türkiye) Gazeteciler Sendikası'nın ortak girişimi sonucu, 24 Temmuz 1960 günü, saat 15.00'te düzenlenen törenle, Basın Ahlak Yasası, gazeteciler ve yayın kuruluşları temsilcileri tarafından imzalanmıştır (Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, 1998:6).

Uygulamaları denetlemek için de, Basın Şeref Divanı'nın kurulduğu aynı törende, 24 Temmuz (2. Meşrutiyet'in ilanı ile

sansürün kaldırılış tarihi) 'Basın Bayramı' ilan edilmiştir.

#### **195 Sayılı Yasa**

Yukarıdaki kararda sözü edilen, 9 Ocak 1961 tarih ve 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkilî'ne Dair Kanun'un 49. maddesinin ilk paragrafı ile (a) bendine göre:

"Kurum tarafından o gazete ya da dergiye verilecek ilan ve reklamlar, kesinleşen yönetim kurulu kararına dayanılarak, Kurum Genel Müdürlüğü'nce, iki ayı geçmeyecek bir süre ile kesilir. Ayrıca bu kanunla temin edilen menfaatlerden de aynı şekilde faydalandırılmaz."

Kanunun 49. maddesinin (b) bendinin 2. paragrafında ise, "kapatmaya ilişkin kararlara 10 gün içinde mahallin en yüksek Asliye Hukuk Hakimliği nezdinde itiraz edilebileceği, hakim in en geç 15 gün içinde, evrak üzerinden karar vereceği ve bu kararın kesin olduğu" hükmü yer almıştır (Türk Basın Yayın Mevzuatı, 1977:476).

#### **Hükümler**

Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nun, 20 Mayıs 1964 tarihinde aldığı 25 no'lu kararda, 'Basın Ahlak Esasları' şöyle belirlenmiştir (Akgüner, İlal, Öngören, 1995:194):

"Madde 1- 195 sayılı Kanun'un 49. maddesinde sözü edilen (Basın Ahlak Esasları) aşağıda gösterilmiştir:

1. Bir amme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel ya da ahlaka aykırı maksat ve menfaatlere alet edilemez ve amme menfaatlerine zarar verici bir şekilde kullanılamaz.

2. Yazı, haber, fotoğraf ve sair şekillerde yapılacak yayınlarda, şu hususlara riayet edilir:

a) Ahlaka aykırı ya da müstehcen yayında bulunulamaz.

b) Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda, galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.

c) Amme menfaatini ilgilendirmeyen hallerde, fertlerin hususi hayatları, küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez.

d) Şahıslar, müesseseler ya da zümreler aleyhinde iftira ve isnatta bulunulamaz.

e) Din istismar edilemez.

3. Haberlerde ve olayların yorumunda hakikatlerden tahrif ya da kısaltma yoluyla maksatlı olarak ayrılınmaz, doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tahkiki gazetecilik imkanları içinde bulunan haberler, tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.

4. Gazetenin ya da gazetecinin şahsi ya da taraf tutan kanaatlerine, haberlerin metninde yer verilemez.

5. Haber başlıklarında, haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.

6. Amme menfaati mutlak lüzum göstermedikçe, "mahrem" kaydıyla verilen malumat yayımlanamaz.

7. Gazeteci, kaynakların mahremiyetini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.

8. Haber, yazı ya da resim kaynaklarının, yayın tarihi için koydukları zaman kaydı ihlal edilemez.

9. İlan, reklam mahiyetindeki haber, resim ya da yazıların, ilan ya da reklam olduğu, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

10. Mevkutelerin verdikleri yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap ya da tekzipler, cevap ya da tekzibe neden olan yazının tesirini tamamıyla giderecek şekilde, en kısa bir zamanda yayımlanır.

11. Yazı, haber, fotoğraf ve sair şekillerde yapılacak yayınların kaynaklarıyla, kadro mensupları, baskı ya da fiili

satış adedi okuyucuya açıklanmak istendiği takdirde, yanlış ya da yanıltıcı bilgi verilemez.

### **Basın Şeref Divanı**

Basın Ahlak Yasası'nın uygulanmasını sağlamak için oluşturulan Basın Şeref Divanı'nın 10 üyesi şunlardır:

"Gazeteciler Cemiyeti (İstanbul) 1, İstanbul Gazeteciler Sendikası 1, Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası 1, İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası 1, Türkiye Gazete Sahipleri ve Sendikası 1, Türkiye Gündelik Siyasi Gazete Sahipleri Sendikası 1, Türkiye Gazete Sahipleri Federasyonu 1."

### **Çalışma Biçimi**

Basın Şeref Divanı'nın 'çalışma tarzı' şöyle belirlenmişti (Türk Basın Yayın Mevzuatı, 1977:594):

Basın Şeref Divanı, Ahlak Yasası'na aykırı hareketleri ya kendiliğinden, ya da menfaatleri ihlal edilen ilgililerin yapacakları şikayetler üzerine inceler.

Müracaat, ihbar ve şikayetler, Genel Sekreterliğe yazılı ve gerekçeli olarak yapılır. Mücerret ve umumi talepler kabul edilmez.

Ferdi müracaatların Divan tarafından ele alınabilmesi için, müracaat sahibi, şikayet konusu olan meselede her türlü dava hakkında feragat ettiğini bildirir bir feragatnameyi imzalayacak ve Genel Sekreterliğe (50) Türk Lirası tevdi edecektir. Aciz halinde bulunduğu tespit edilenlerden bu ücret alınmaz.

Divan, kazai mercilerde görülmekte olan davaları ele alamaz.

Genel Sekreter, konuyu Divan'a getirmeden evvel, yayını bahis konusu olan gazetenin iddialara karşı yazılı cevabını alacaktır. Divan lüzum görürse, ilgilileri ayrıca şifahi olarak izahat vermeye davet edebilir. Aksine karar alınmadıkça, oyların verilmiş tarzı gizli tutulur. Divan çalışmaları kapalı oturumlarda yapılır. Müzakereler ifşa edilemez.

### Görev ve Yetki

Basın Şeref Divanı'nın görev ve yetkileri şöyle sıralanmıştır(Türk Basın Yayın Mevzuatı, 1977:594):

Divan, ihtar ya da takbih kararları alabileceği gibi, uzlaştırma yoluna da gidebilir. Takbih edilen hadisenin arz ettiği önem büyükse, Divan, kötü hali görülmüş gazetecinin, mensup olduğu basın teşekkülünden ihracı hususunda, yetkili organların dikkatini çekecektir.

Basın Şeref Divanı, karara bağladığı meseleyi, bir tebliğle umumi efkara duyuracaktır.

Uzlaştırma kararlarının yayını, tarafların rızası ve Divan'ın kararına bağlıdır. Bu tebliğ, ahlak yasasına uymayı taahhüt eden bütün neşir organlarında yayımlanacağı gibi, diğer yayın vasıtalarından da faydalanılacaktır.

Verdiği taahhüde rağmen, kendisiyle ilgili tebliğleri yayımlamaktan kaçınan mevkutenin bu hareketi, Divan tarafından ayrıca teşhir olunacaktır.

Basın Şeref Divanı, her faaliyet yılı sonunda, umumi bir rapor yayımlayacaktır.

Basın Ahlak Yasası'nı imzalayan mevkuteler, her sayılarında kolayca görülebilecek bir yere şu ibareyi ko-

yar: 'Bu gazete (ya da ajans ve dergi) Basın Ahlak Yasası'na uymayı taahhüt etmiştir.

### Divan'ın Başarısızlığı

Basın Şeref Divanı deneyiminin, başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenleri şöyle özetlenmektedir (İçel, 1990:218):

1. Basın Şeref Divanı'nın, yalnızca ceza verici bir örgüt olarak kurulması, dolayısıyla, basın mensuplarınca, adeta bir umacı gibi görülmesi ve bu yüzden sevgi ve prestij elde edememesi.

2. Uyguladığı teşhir niteliğindeki ahlaki yaptırımın etkili olamaması ve bu yaptırımın, gazetecileri yeni hareketleri tekrarlamaktan alıkoyacak bir araç niteliği taşınamaması.

3. Basın İlan Kurumu Yasası'nın 49. maddesinin işletilmesi yoluyla, ahlak yasasını ihlal eden gazeteler aleyhinde, ilan kesme tarzındaki mali yaptırımların uygulanmasına teşebbüs edilmesinin, gazetecilerin can evine dokunmuş olması nedeniyle, ters yönde işlemesi ve gazetelerin taahhütlerini geri alarak, Basın Şeref Divanı'ndan çekilmeyi yeğlemeleri.

4. Şeref Divanı'nın, çalışmalarının devamını sağlayacak mali kaynaklardan yoksun hale düşmesi.

5. Türkiye'deki siyasal hayatın ve ideolojik tartışmaların, kazandığı yoğunluk dolayısıyla, Basın Ahlak Yasası'na aykırı hareketlerin çoğalması ve dolayısıyla kurulan büronun bunları izleyemez hale gelmesi. Arada bir yapılan kovuşturmaların ise bu nedenle bir tür adaletsizlik duygusu yaratması.

6. Basın Şeref Divanı'nın, gerek basın mensupları arasında, gerek Türk ka-

muoyunda arzulanın itibarı elde edememiş bulunması: Divan kararlarının, ahlaki bir yaptırım olarak kamuoyunda gerektiği biçimde etki yapamaması.

7. Türk kamuoyunun, Basın Ahlak Yasası'na aykırı yayınlarda bulunan gazeteciler üzerinde, etkili bir denetim gerçekleştirilememesi.

8. Türk basınında, belirli ahlaki standartların, kuşaktan kuşağa geçen bir kültür mirası olarak henüz yerleşmemiş bulunması.

9. Türkiye'deki süreli yayınların, esas itibarıyla patronlarının etkileri altında bulunmaları nedeniyle, basında çalışanlara yönelik bir yaptırımın etkili olmasına olanak bulunmaması.

Basın Şeref Divanı'nın, askeri darbe koşullarında kurulduğu, 1960 ihtilalinin etkisinin azalması ve parlamenter sistemin işlemeye başlamasıyla öneminin azaldığı ve işlevini yitirdiği görüşü de, önemli bir iddia olarak savunulmaktadır (Demir, 1998:68).

Öte yandan, Basın Şeref Divanı'nın faaliyete geçtiği 1960 yılı Ağustos ayından, işlevinin fiilen sona erdiği 1967 yılı sonuna kadar incelediği olay sayısı 148'dir. Bunların 102'si başvuru üzerine,46'sı da resen ele alınmıştır. 148 olaydan 72'sinin, Basın Ahlak Yasası'na aykırı yayınlarla ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu yayınlardan 27'si kınanmış, 33 olayda ihtarda bulunulmuş, öteki 12'si için uyarma ve dikkat çekme yollarına gidilmiştir.

Bu arada, Basın Ahlak Yasası'nın 8 yıl içinde en fazla ihlal edilen maddesi, ikinci madde olmuştur. 41 kez ihlale uğradığı belirlenen bu maddenin özellikle, 'Şa-

hıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.' hükmünün yer aldığı (b) bendi ile iftira ve isnatları yasaklayan (d) bendine aykırı yayınlarla karşılaşılmıştır (Özgen, 1998:233).

### **IPI'nin Basın Ahlak İlkeleri**

Basın Şeref Divanı deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, uzun süre bu konuda herhangi bir girişim yapılmamıştır. Ancak, 14 Şubat 1972 tarihli genel kurul toplantısında, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından hazırlanan, 9 maddelik 'Gazetecilerin Basın Ahlak Kuralları'nı kabul etmiştir (Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, 1998:6).

Aşağıdaki dokuz ana kural, Koloğlu'nun ifade ettiği gibi, gazetecilik mesleğini yapacak olanların, bunları taahhüt etmesi prensibi üzerine vazedilmiştir (Koloğlu, 1999:69-76):

1. Gazeteci ve gazete yazarları, halka kesin ve doğru haber vermeye dikkat etmeye mecburdurlar. Bunlar, haberlerin ayrıntılarıyla doğru olduğunu kontrol etmekle mükelleftirler. Esaslı bir noktanın isteyerek değiştirilmesi ya da unutulması yasaktır.

2. Gazetecilik, halk yararına hizmet etmelidir. Halk yararı aleyhine şahsi bir çıkar aramak ya da özel bir yarara üstünlük vermek, gazetecilik mesleğiyle kabili telif değildir.

3. Basın yoluyla namus ve haysiyet kırıcı yazılar yazmak ya da iftira ve isnatlarda bulunmak, hakaret etmek, tediyeler kabul etmek, ve sahibinin haberi olmadan aktarma yapmak, ağır mesleki suçlar teşkil eder.



4. Halk lehine iyi niyet taşımak ve göstermek, mesleki vazifelerin temelini teşkil eder. Neşri sırasında doğru olmadığı açık surette görülen yanlış haberlerin, onu neşredenler tarafından derhal hakikatin yayınlanması suretiyle tashihi mecburidir. Doğruluğu teyit edilmemiş bütün rivayet ve haberler bu kayıtla neşredilmelidir.

5. Bir gazeteci, ancak haysiyet ve vakarını, tarafsızlığını ispat edebileceği bir vazifeyi kabul etmelidir.

6. Bir haber ya da yorumun muharriri, yazısının doğruluğunu garanti ettiğini belirtmedikçe, onun mesuliyetini taşır.

7. Herkesin namus ve itibarına hürmet etmek icap eder. Bir kimsenin şeref ve şöhretini zedeleyecek şekilde hususi hayatıyla ilgili haberler ve yorumlar yapmak yasaktır. Yalnız memleket ve amme menfaatine yapılan bu çeşit neşriyat, bu yasağın dışındadır. Bir kimsenin itibarını zedeleyecek böyle bir haber yayımlandığı takdirde, bu neşriyatta bahis konusu olan kimsenin, yapılan neşriyata cevap vermesine müsaade edilmelidir.

8. Yabancı bir memleketteki hadiselerin tasvir ve tahlili, ancak bu memleketler hakkında, sahih ve tarafsız bilgilere sahip gazeteciler tarafından yapılmalıdır.

9. Gazeteci, bir haberi ya da fotoğrafı almak için, namuskarane usullere başvurmalıdır.

### **Basın Konseyi**

1986 yılında, Oktay Ekşi, Hasan Cemal, Güneri Cıvaoğlu, Yalçın Doğan, Teoman Erel, Orhan Erinc, Yurdakul Fincancı, Güngör Mengi ve Rauf Tamer, bir çalışma grubu oluşturarak, 'Daha özgür,

daha saygın bir basına kavuşmak isteyen gazetecilerin, kendi özgür iradeleriyle bir araya gelmelerini sağlayan bir ortak zemine dayanarak, Türk basınının kendi kendini denetlemesi konusunda, batı demokrasisi içindeki ülkelerde başarılı örnekleri bulunan bir sistemi getirebilmek ve yaşatabilmek' amacıyla öneriler toplamaya başlamışlardır.

Bu çalışmalara, İstanbul (Türkiye) Gazeteciler Cemiyeti ile İzmir Gazeteciler Cemiyeti temsilciler göndererek katkıda bulunmuştur. Türkiye Gazeteciler Sendikası Başkanı Oktay Kurtböke de, kendisini ve sendikayı angaje etmeden bu çalışmalara katılmıştır (Güvenilir Gazetecilik için Basın Konseyi,1996:59).

Hazırlanan 'Basın Konseyi Sözleşmesi' ve 'Basın Meslek İlkeleri' taslaklarına, 294 basın mensubunun eleştiri ve önerileri çerçevesinde, 1988 yılının Ocak ayında son biçim verilmiştir. Basın Konseyi, 28 gazete, 22 dergi, 11 haber ajansı, 6 yayın kuruluşu ve 6 basın kuruluşu temsilcilerinin, Basın Konseyi Sözleşmesi'ni imzalamalarıyla 6 Şubat 1988'de kurulmuştur (Tokgöz, 1994:64).

### **Sözleşme**

Basın Konseyi Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'nde şöyle denilmektedir (Basın Konseyi Sözleşmesi ve Basın Meslek İlkeleri, 1997:1):

Özgürlükçü bir demokratik sistemin temel taşı olan, 'halkın gerçekleri öğrenme hakkı'nı savunmak; özgür ve sorumlu basın ve basın mensuplarının, meslek uygulamalarını, özgür ve saygın bir basından beklenecek düzeyde sürdürmelerine yardımcı olmak üzere, bu amaçları Basın Meslek İlkeleri şeklinde düzenleyip benimseyen gazetecilerin imzaladıkları

bu sözleşmeyle bir Basın Konseyi kurulmuştur.

### **Basın Konseyi'nin Yapısı**

Basın Konseyi'nin ilk kuruluşundan bu yana 3. organ olarak var olan 'Temsilciler Kurulu', 15 Mart 1997 günü yapılan 10. Genel Kurul toplantısında kaldırılmıştır.

Buna karşılık Basın Konseyi Üyeler Kurulu'nun kapsamı genişletilmiş, böylece Basın Konseyi'nin tüm üyelerine Yüksek Kurul seçimlerinde oy hakkı verilmiştir.

Aynı değişiklikle, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun da kapsamı genişletilmiştir. Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin son biçimi şöyledir (Basın Konseyi 2001 Yıllık Raporu, 2002:269):

Basın Konseyi'nin organları:

- 1) Basın Konseyi Üyeler Kurulu (BKÜK),
  - 2) Basın Konseyi Yüksek Kurulu'dur. (BKYK),
- Basın Konseyi'nin bir Genel Sekreteri ve Genel Sekreter'e bağlı, yeterli elemanlardan oluşan bir bürosu vardır.

### **Üyeler Kurulu (BKÜK)**

Sözleşme'nin, 15 Mart 1997 tarihinde değiştirilerek kapsamı genişletilen, Basın Konseyi Üyeler Kurulu (BKÜK) ile ilgili 3. Maddesi'nde, 22 Nisan 2000 tarihinde yapılan değişiklik, 'üyelerin basın kartı sahibi olma ve bir sözleşme ile çalışma' koşulu kaldırılmıştır. Aynı tarihteki bir başka değişiklik de, okuyucu kesimini temsilen, Basın Konseyi Yüksek Kurulu tarafından seçilenlerin sayısı 30'dan 40'a yükseltilmiştir. Bu arada, 23 Mart 2002 tarihli değişiklik de, 'İnternet gazeteci-

liği yapan siteler' madde kapsamına alınmıştır.

Bu değişikliklerden sonra 3. Madde şu biçimi almıştır (Basın Konseyi, 2002:27):

Basın Konseyi Üyeler Kurulu;

1. "Basın Meslek İlkeleri ve Basın Konseyi Sözleşmesi'ne Katılım Belgesi"ni imzalamış olan:

A- Gazetecilerle,

B- Basın Meslek İlkeleri'ne uymaya söz verdiği kamuoyuna beyan etmiş sözlü, yazılı, görüntülü basın ve yayın organları ile internet gazeteciliği yapan sitelerin sahipleri veya genel müdürleri veya temsilcilerinden,

C- Gazetecilik işkoluna mensup işçi veya işveren sendikalarının başkanlarından veya temsilcilerinden,

D- Gazetecileri temsil eden derneklerin veya bu nitelikte dernekler arasında kurulmuş birlik, federasyon ve konfederasyonların başkanlarından veya temsilcilerinden,

2. Katılım Belgesi'ni imzalama koşuluna bağlı olmaksızın:

A- Türkiye Barolar Birliği Başkanı veya da Birlik'çe gönderilen temsilciden,

B- En çok üyeye sahip işçi ve işveren sendikaları konfederasyonlarının başkan veya temsilcilerinden,

C- İletişim Fakültelerinin dekanları veya temsilcilerinden,

D- Okuyucu kesimini temsilen, Basın Konseyi Yüksek Kurulu tarafından seçilen 40 kişiden oluşur.

### **BKYK'nin Seçilmiş Üyeleri**

Sözleşme'nin 5. Maddesi, 28 Şubat 1998 tarihli olağan üyeler kurulu toplantısında yapılan değişiklikten sonra, 22 Nisan 2000 tarihinde yeniden değiştirilerek basın dışı üye sayısı 6'dan 8'e yükseltilmiştir. Aynı maddede 23 Mart 2002'de

gerçekleştirilen değişikliklerle basın dışı üye sayısı 8'den 10'a, 15 Mart 2006'daki değişikliklerle de 10'dan 12'ye yükseltilmiştir. Maddenin son biçimi şöyledir:

Basın Konseyi Üyeler Kurulu, kendi üyeleri arasından (2'si Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana dışında kalan yörelerdeki yazılı, sözlü ve görüntülü basın organlarının, fiilen mahallinde çalışan mensupları içinden olmak üzere) 8 basın mensubu ile 12 basın dışı üyeyi, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'na seçer. Seçim gizli oyla yapılır.

**Basın Konseyi Yüksek Kurulu (BKYYK)**  
Sözleşmenin, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun (BKYYK) oluşumuna ilişkin 7. Maddesi, 15 Mart 1997, 28 Şubat 1998 ve 22 Nisan 2000, 23 Mart 2002 ve 15 Mart 2006 (Basın Konseyi 19. Üyeler Kurulu Toplantısı, 15 Mart 2006) tarihli değişikliklerden sonra şu biçimi almıştır (Basın Konseyi 2001 Yıllık Raporu, 2002: 27):

Basın Konseyi Yüksek Kurulu şu üyelerden oluşur:

**A-** Basın Konseyi Üyeler Kurulu'nca 8'i basın mensubu, (Bu üyelerden 2'si, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana'daki yazılı, sözlü veya görüntülü basın organları dışındaki basın organlarının fiilen mahallinde çalışan gazeteciler arasından seçilir.), 12'si basın dışından olmak üzere seçilmiş 20 üye,

**B-** Günlük net satış ortalaması 100 binin üstündeki basın organlarının sahipleri veya belirleyecekleri faal gazetecilik yapan bir temsilci,

**C-** Günlük net satış ortalaması 100 binin üstünde olan yazılı basın organlarından en az 5'ine veya ulusal çapta yayın yapma iznine sahip sözlü veya görüntülü en az iki basın organına makul bir bedel karşılığında, kendi ürettiği yazılı,

sesli veya görüntülü haberlerle servis yapan ajansların sahipleri veya belirleyecekleri, en az 10 yıldan beri faal gazetecilik yapan bir temsilci,

**D-** Ulusal çapta yayın yapma iznine sahip sözlü ve/veya görüntülü basın organları ile günlük asgari izlenme sayısı Basın Konseyi Yüksek Kurulu tarafından kabul edilen ölçütle belirlenen İnternet gazetelerinin sahibi veya genel müdürü veya temsilcisi,

**E-** Basın Konseyi Dayanışma ve Geliştirme Vakfı'nın Başkanı,

**F-** Basın Meslek İlkeleri ve Basın Konseyi Sözleşmesi'ne katılan basın kuruluşlarından, en çok üyeye sahip üç Gazeteciler Cemiyeti'nin Başkanı veya Yönetim Kurulu'nca seçilen temsilcisi,

**G-** En çok üyeye sahip Gazeteciler Sendikası'nın Başkanı veya Yönetim Kurulu'nca seçilen temsilcisi,

**H-** Basın işverenlerini temsil eden dernek veya sendikalardan (yazılı, sözlü veya görüntülü basın organlarının sahiplerini temsil eden ayrı dernekler varsa her biri ayrı kategori sayılır) Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nca belirlenen kuruluşun başkan veya temsilcisi,

**I-** İşbu maddenin (B), (C) ve (D) bentlerine göre BKYYK'ne üye gönderme hakkı, aynı yayın grubuna dahil basın organlarından yalnız biri tarafından kullanılır.

'Aynı yayım grubu'na ilişkin ölçütleri, Basın Konseyi Yüksek Kurulu belirler. Kazanılmış haklar saklıdır.

### **BKYYK'nin Görevleri**

Sözleşme'nin, 'Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun Görevleri'ne ilişkin 11. Maddesi'nin ilk metni, 15 Mart 1997, 28 Şubat 1998, 22 Nisan 2000 ve 23 Mart 2002 tarihlerinde değiştirilerek şöyle düzenlenmiştir:

Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun görevleri şunlardır:

- A- İletişim (Basın) özgürlüğünün genişlemesine ve gerçekleşmesine çalışmak,  
B- Basının saygınlığını korumak,  
C- Basın mesleğinin, ahlaka aykırı özel çıkarlara alet edildiğine ilişkin olarak yazılı, sözlü, görüntülü veya İnternet yayıncılığı yapan basına topluca yöneltilen iddiaları, başvuru beklemeden araştırmak,  
D- BKYK üyelerinden birinin veya Genel Sekreter'in, 'Basın Meslek İlkeleri'nin ihlali' niteliğinde görerek, ele alınmasını istediği konuları karara bağlamak,  
E- Basın Meslek İlkeleri yönünden incelenmesi yahut Basın Konseyi'nin el koyması, basın (medya) yoluyla istenen ve Konsey'in işleviyle uyumlu olan olayları ayrı bir başvuru beklemeden ele almak.  
F- Gazetecilik görevini Basın Meslek İlkeleri'ne aykırı şekilde yaptığı bir suçlama nedeniyle durumun irdelenmesini isteyen gazetecilerin ve/veya basın organlarının başvurularını karara bağlamak.  
G- Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkı'na ve İletişim (Basın) Özgürlüğü'ne yönelik tehditleri izlemek, değerlendirmek ve gereğinde Üyeler Kurulu'nu toplantıya çağırarak,  
H- Yayın öncesine ve yayına ilişkin meslek uygulamaları hakkındaki şikayetleri karara bağlamak,  
I- Katılma Belgesi'ni bizzat imzalayan veya sahibi yahut genel yayın yönetmeni tarafından imzalanmış bir basın organında çalışanlardan;  
a) Basın mesleğini ahlaka aykırı özel çıkarlara alet edenlerin,  
b) Basının saygınlığını zedeleyici nitelikteki yayınlarda ısrarı alışkanlık haline getirenlerin, -varsın- Basın Konseyi ile ilişkilerini kesmek,  
J- Üye basın kuruluşlarına, Basın Konseyi Genel Sekreteri ile yakın ilişki içinde çalışmak üzere, kurulu ol-

- dukları yörede Basın Konseyi'ni temsil yetkisi vermek ve bunların görev alanlarını belirlemek,  
K- Basınla ilgili araştırmalar yapmak ve yayımlamak,  
L- Bu sözleşmenin verdiği ve Yüksek Kurul'un oy birliğiyle uygun gördüğü diğer görevleri yerine getirmek.

### **İlgilileri Dinleme, Tanık Çağırma**

Sözleşme'nin 17. Maddesi şöyledir: BKYK görüşmeleri ve oylamalarla ilgili her husus, aksine karar verilmedikçe gizlidir. BKYK gerekli görür veya taraflardan talep gelirse, ilgilileri dinler, tanık çağırabilir.

Genel Sekreter'in tarafları uzlaştırarak başvuruyu sonuçlandırması, BKYK'nin konuyu ele almasına engel değildir.

BKYK'nin uzlaşmayla sonuçlanan konuya ilişkin görüş ve kararı da öteki kararları gibi kamuoyuna duyurulabilir.

### **Şikayeti Yersiz Bulma, Uyarma, Kınama**

Sözleşme'nin 18. Maddesi, 28 Şubat 1998, 22 Nisan 2000 ve 23 Mart 2002 tarihli değişikliklerden sonra şöyle oluşturulmuştur (Basın Konseyi 2002 Yıllık Raporu, 2003:192):

BKYK, yapılan başvurular nedeniyle basın mensupları ve/veya basın organları hakkında 'şikayeti yersiz bulma', 'uyarma' veya 'kınama' kararı alabilir.

Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun başvuru beklemeden ele aldığı konularla, gazeteciler tarafından kendi mesleki uygulamalarını savunmak amacıyla yapılan başvuruların değerlendirmesinde yukarıdaki sınırlama dışına çıkılabilir.

### Genel Sekreter

Sözleşme'nin 23. Maddesi'nin ilk metni, önce 15 Mart 1997'de, daha sonra 28 Şubat 1998 ve 23 Mart 2002 tarihlerinde değiştirilerek şöyle oluşturulmuştur:

Genel Sekreter, BKYK üyeleri dışından, Başkan'ın önerisi üzerine BKYK tarafından tayin edilmiş, tam gün çalışan, ücretli ve tercihen en az 10 yıl fiilen gazetecilik yapmış bir gazetecidir.

Genel Sekreter, Başkan'ın önerisi üzerine BKYK tarafından görevden alınabilir.

Genel Sekreter, Basın Konseyi'nin ve BKYK'nin düzenli bir şekilde çalışmasından ve Konsey amaçlarının gerçekleşmesinden sorumludur. Başkan'a ait olanlar dışındaki, idari yetkilerin tamamını Genel Sekreter kullanır.

### Basın Meslek İlkeleri Önsözü

Basın Konseyi Sözleşmesi'ni imzalayanların uymak zorunda oldukları 'Basın Meslek İlkeleri' sıralanmadan önce sözleşmede şu önsöze yer verilmiştir:

İletişim Özgürlüğünü ülkemizde insanca yaşamın, saydam bir yönetime kavuşmanın ve demokratik sistemin temel koşulu sayan biz gazeteciler;

Kanun koyucunun veya öteki kurum ve kişilerin, iletişim özgürlüğünü kısıtlamalarına, her zaman ve her yerde karşı çıkacağımıza kendi özgür irademizle söz vererek;

İletişim özgürlüğünü, halkın gerçekleri öğrenme hakkının bir aracı sayarak;

Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup, bozmadan, abartmadan, ka-

muoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak;

Basın Konseyi'nin kendi çalışmaları üzerinde hiçbir dış müdahaleye izin vermeme kararlılığını vurgulayarak;

Yukarıdaki bölümü de içeren Basın Meslek İlkeleri'ne uymayı, sözünü ettiğimiz temel inançlarımızın bir gereği saydığımızı kamuoyu önünde açıklarız.

### Basın Meslek İlkeleri

Basın Meslek İlkeleri'nin 1. Maddesi'ne, 7 Temmuz 2001 tarihindeki bir değişiklikle 'sağlığı, bedensel özürü, yaşı' ifadeleri eklenmiştir.

Basın Meslek İlkeleri'nin 3. Maddesi, "Bir kamu müessesesi olan gazetecilik mesleği ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez" iken, yapılan değişiklikle "Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez" biçimini almıştır.

Basın Meslek İlkeleri'nin 13. Maddesi, ise 7 Temmuz 2001 tarihinde, 'insani değerleri incitici' ifadesinin eklenmesiyle "Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır" şeklinde değişmiştir.

Basın Konseyi Sözleşmesi'nde, Basın Meslek İlkeleri şöyle sıralanmaktadır (Basın Konseyi 2005 Yıllık Raporu, 2006: 8):

1. Yayınlarda hiç kimse: ırkı, cinsiyeti, sağlığı, bedensel özürü, yaşı, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel

dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.

3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.

4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.

6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayımlanamaz.

7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayımlanamaz. (Basın Konseyi Sözleşmesi ve Basın Meslek ilkeleri, 2000:1)

8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan, o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse 'suçlu' ilan edilemez.

10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

11. Gazeteci kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın, kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik vb. nedenlerle yarıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

12. Gazeteci, görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.

14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

### Basın Konseyi Üyeleri

Bilgiyi araştırma, edinme ve yayma hakkı, 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesi'nde tanınmıştır. Basın Konseyi de kuruluşundan bu yana, söz konusu maddede yer alan ilkeler çerçevesinde: iletişim ve ifade özgürlüğünü genişletmeye ve bu amaçla yasa taslakları hazırlayarak yetkililere sunmaya, 'halkın gerçekleri öğrenme hakkı' kavramını zihinlere yerleştirmeye, kamu yönetiminde saydamlığın önemini özellikle yetkililere anlatmaya, Türk gazeteciliğine 'ahlaki ilkeler' kazandırmaya, uluslararası platformlarda Türk gazeteciliğini temsil etmeye çalışmıştır (Basın Konseyi 2003 Yıllık Raporu, 2004: 16).

19. Üyeler Kurulu Toplantısı, 15 Mart 2006 tarihinde gerçekleştirilen Basın Konseyi'ne süreç içinde çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Kuruluş dönemi ve sonrası yıllarda, Türkiye ve Ankara Gazeteciler Cemiyetleri'nden alınan desteğin yitirilmesine rağmen, Basın Konseyi, işlevini yoğun bir biçimde sürdürmektedir. Bunun en belirgin kanıtı da özellikle 2001 yılından bu yana, 100'ü aşan ve her yıl katlanarak artan başvuru sayısıdır.

Basın Konseyi üyelerinin, 2006 yılı Ocak ayı itibariyle 2109 bireysel, 8 yaygın (ulusal), 8 yaygın (ulusal) TV, 247 bölgesel-yerel gazete, 307 bölgesel-yerel TV ve radyo, 10 meslek kuruluşu saptanmıştır.

YIL	Başvuru	Uyarı	Kınama	Ş. Y. B.	İş. Kon.	Uzlaşma
1988	-	-	-	-	-	-
1989	9	2	-	1	3	3
1990	5	1	-	4	-	-
1991	22	2	1	5	12	2
1992	45	4	3	14	20	4
1993	23	4	4	6	6	3
1994	36	8	4	12	6	6
1995	74	23	7	7	37	-
1996	44	8	5	8	19	4
1997	49	12	10	13	12	2
1998	46	11	7	17	9	2
1999	39	14	6	9	4	6
2000	67	14	18	18	14	3
2001	148	48	39	45	13	3
2002	136	42	15	42	22	15
2003	160	41	7	57	36	19
2004	144	23	27	55	33	6
2005	139	40	15	44	38	2
<b>TOPLAM</b>	<b>1186</b>	<b>297</b>	<b>168</b>	<b>357</b>	<b>284</b>	<b>80</b>

Kaynak (Basın Konseyi 2004 Yıllık Raporu, 2005:12, <sup>1</sup> Basın Konseyi 2005 Yıllık Raporu, 2006:15)

Tablo 1: Basın Konseyi İşlemleri

## TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin, 19 Kasım 1997'de yapılan olağanüstü tüzük değişikliği genel kurulunda kabul edilen tüzükle, "Basın Senatosu" oluşturulması ve cemiyet bünyesindeki yardımcı komitelerden birinin "Meslek İlkelerini İzleme Komitesi" olması kararlaştırılmıştır.

Bu arada, medyanın dünyada ve Türkiye'de ulaştığı boyutlar ile meslek ilkelerindeki aşınma dikkate alınarak, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti bünyesinde, yeni bir metnin hazırlık çalışmaları öngörülmüştür.

Meslek İlkeleri'ni İzleme Komitesi'nin oluşturduğu taslak metin, Yönetim Kurulu tarafından Basın Senatosu Başkanlık Divanı'na iletilmiştir. 15 Eylül 1998 tarihindeki Senato toplantısında çeşitli önerilerle kabul edilen taslak, 28 Eylül'de, yeniden Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu'nda görüşülmüştür. Yönetim Kurulu, daha sonra,

Bildirge Taslağı'nı, başta Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyeleri olmak üzere, mümkün olduğunca çok sayıda gazeteciye, ayrıca üniversitelere ve sivil toplum örgütlerine iletmiştir.

Basın Senatosu'nun, 3 Kasım 1998 tarihli, genişletilmiş toplantısı, taslağa katkıda bulunmak ve görüş, öneri iletmek isteyen herkese açık olarak yapılmıştır. Bu kapsamlı toplantıda, bazı düzeltmelerle yeniden kaleme alınan taslak, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiştir (Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, 1998:10).

Öte yandan, bu gelişmeler çerçevesinde Doğan Medya Grubu Temel İlkeleri gibi, Doğan Medya Grubu Meslek ilkeleri gibi, çeşitli görsel, işitsel ya da yazılı medya kuruluşları da, uyulması gereken mesleki ilkelere ilişkin derleme metinler yayımlamışlardır (Girgin, 2003:231-246).

## KAYNAKLAR

- Akgüner, T., İlal, E.  
Öngören, G. (1995). *Kitle İletişim Mevzuatı*. İstanbul:DER Yayınları.  
Alemdar, Z. (1990). *Basında Özdenetim. Oyunun Kuralı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.  
Alemdar, K. (1999). *Medya ve Etik. Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*. İstanbul: Afa Yayıncılık A. Ş.  
Atılğan, S. (2001). *Türk Basın Sendikacılığı'nda Gazetecilerin Yasal Hakları*. İstanbul: BAS-HAŞ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayını.  
Bohere, G (1986). *Gazetecilik Mesleği*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü.  
Demir, V. (1998). *Türkiye'deki Medya ve Özdenetimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.  
Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*. İnkılap Kitabevi.  
Girgin, A. (2003). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*. 2. Baskı, İnkılap Kitabevi.  
İçel, K. (1990). *Kitle Haberleşme Hukuku*. 3. Baskı. İstanbul: Beta A. Ş.  
İnuğur, N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.  
Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.  
Koloğlu, O. (1999). *Medya-Devlet ve Sermaye Birikim*.  
Nuttall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar-Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.  
Özek, Ç. (1999). *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.  
Özgen, M. (1998). *Gazetecinin Etik Kimliği*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.  
Özgen, M. (2006). *Gazetecinin Etik Kimliği*. Genişletilmiş 3. Basım. İstanbul: Set-Systems.  
Özön, M. N. (1965). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri. 4. Baskı.  
Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik*. III. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi. Ankara: 1994.  
Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglelere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.  
.....(1977). *Türk Basın Yayın Mevzuatı*. Ankara: Basın-Yayın Genel Müdürlüğü.  
.....(1996). *Güvenilir Gazetecilik için Basın Konseyi*. İstanbul: Mart Matbaası.  
.....(1997). *Basın Konseyi Sözleşmesi ve Basın Meslek ilkeleri*. İstanbul: Kaya Matbaacılık A. Ş.  
.....(1998). *Gazeteciler İçin Pratik Kılavuz*. İstanbul: İPS İletişim Vakfı.  
.....(1998). *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.  
.....(2000). *Basın Konseyi Sözleşmesi ve Basın Meslek ilkeleri*. İstanbul: Cem Ofset.  
.....(2002). *Basın Konseyi 2001 Yıllık Raporu*. İstanbul: Cem Ofset.  
.....(2003). *Basın Konseyi 2002 Yıllık Raporu*. İstanbul: Meldam Matbaa.  
.....(2003). *Basın Konseyi Sözleşmesi ve Basın Meslek ilkeleri*. İstanbul: Cem Ofset.  
.....(2004). *Basın Konseyi 2003 Yıllık Raporu*. İstanbul: Cem Ofset.  
.....(2005). *Basın Konseyi 2004 Yıllık Raporu*. İstanbul: Cem Ofset.  
.....(2006). *Basın Konseyi 2005 Yıllık Raporu*. İstanbul: Cem Ofset